Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, ECLI:CZ:NS:2011:CPJN.206.2010.1

Číslo: 58/2011

Právní věta:

1. Při úvaze o celkové době řízení není možné odhlížet od té jeho části, která se odehrála před tím, než se Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod stala závaznou pro Českou republiku.

2. Při úvaze o celkové délce řízení je nutno přihlížet i k té jeho části, v níž jako účastník vystupoval právní předchůdce osoby, která vstoupila do řízení jako jeho dědic a která se nyní domáhá poskytnutí přiměřeného zadostiučinění podle § 31a zákona.

3. Nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona je třeba tvrdit a není-li úspěšně popřena anebo nepostačuje-li konstatování porušení práva, přizná se za ni zadostiučinění v penězích.

4. Při úvaze o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění je třeba přihlížet k celkové době, po kterou řízení trvalo, nikoliv tedy jen k době, po kterou docházelo k průtahům ve smyslu nečinnosti.

5. Přiměřené zadostiučinění lze přiznat i tehdy, jestliže řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona, nebylo doposud pravomocně skončeno.

6. Při určování výše přiměřeného zadostiučinění nelze vycházet z toho, že přiznaná peněžní náhrada musí být nižší než částka, která je ve smyslu § 444 odst. 3 obč. zák. stanovena jako jednorázové odškodnění pozůstalým za smrt osoby blízké.

7. Výše přiměřeného zadostiučinění za porušení práva na přiměřenou délku řízení u právnických osob nemusí být vždy nižší, než je tomu u osob fyzických.

8. V případě řízení, v němž vystupovalo více účastníků žádajících náhradu nemajetkové újmy za jeho nepřiměřenou délku, je možno podle okolností částku odškodnění náležející každému z nich přiměřeně snížit oproti částce, jež by byla poškozenému přiznána v případě, že by se řízení na jedné straně účastnil sám.

9. Odůvodnění výše přiznaného zadostiučinění musí obsahovat hodnocení, v němž se vychází ze základní částky stanovené násobkem celkové doby řízení v letech či měsících a částky přiznávané za jednotku času řízení s následným připočtením či odečtením vlivu skutečností vyplývajících z kritérií obsažených v § 31a odst. 3 písm. b) až e) zákona. 10. Poškozený má právo na úrok z prodlení ode dne následujícího po uplynutí lhůty šesti měsíců poté, kdy nárok na náhradu přiměřeného zadostiučinění uplatnil postupem podle § 14 zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 13.04.2011

Spisová značka: Cpjn 206/2010

Číslo rozhodnutí: 58

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Odpovědnost státu za škodu

Předpisy: § 13 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 31a předpisu č. 82/1998Sb.
§ 32 odst. 3 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2011

k výkladu ustanovení § 13 odst. 1 vět druhé a třetí a § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“) a čl. II zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 160/2006 Sb.“) v případě nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Nejvyšší soud, jenž je povolán sledovat a vyhodnocovat pravomocná rozhodnutí soudů (§ 14 odst. 3 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „zákon o soudech a soudcích“), zjistil z pravomocných rozhodnutí soudů prvních stupňů i soudů odvolacích nejednotné rozhodování v otázkách, jak posoudit celkovou dobu řízení, v němž mělo dojít k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu § 13 odst. 1 vět druhé a třetí či § 22 odst. 1 vět druhé a třetí zákona v případě nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě, jaká kritéria je nutno vzít v úvahu při posouzení přiměřenosti celkové doby řízení, jak postupovat při stanovení formy a výše přiměřeného zadostiučinění ve smyslu § 31a odst. 3 zákona a jak posuzovat výši zadostiučinění v řízení, která ještě nebyla pravomocně skončena.

Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo následující stanovisko:

1. Při úvaze o celkové době řízení není možné odhlížet od té jeho části, která se odehrála před tím, než se Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod stala závaznou pro Českou republiku.

2. Při úvaze o celkové délce řízení je nutno přihlížet i k té jeho části, v níž jako účastník vystupoval právní předchůdce osoby, která vstoupila do řízení jako jeho dědic a která se nyní domáhá poskytnutí přiměřeného zadostiučinění podle § 31a zákona.

3. Nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona je třeba tvrdit a není-li úspěšně popřena anebo nepostačuje-li konstatování porušení práva, přizná se za ni zadostiučinění v penězích.

4. Při úvaze o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění je třeba přihlížet k celkové době, po kterou řízení trvalo, nikoliv tedy jen k době, po kterou docházelo k průtahům ve smyslu nečinnosti.

5. Přiměřené zadostiučinění lze přiznat i tehdy, jestliže řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona, nebylo doposud pravomocně skončeno.

6. Při určování výše přiměřeného zadostiučinění nelze vycházet z toho, že přiznaná peněžní náhrada musí být nižší než částka, která je ve smyslu § 444 odst. 3 obč. zák. stanovena jako jednorázové odškodnění pozůstalým za smrt osoby blízké.

7. Výše přiměřeného zadostiučinění za porušení práva na přiměřenou délku řízení u právnických osob nemusí být vždy nižší, než je tomu u osob fyzických.

8. V případě řízení, v němž vystupovalo více účastníků žádajících náhradu nemajetkové újmy za jeho nepřiměřenou délku, je možno podle okolností částku odškodnění náležející každému z nich přiměřeně snížit oproti částce, jež by byla poškozenému přiznána v případě, že by se řízení na jedné straně účastnil sám.

9. Odůvodnění výše přiznaného zadostiučinění musí obsahovat hodnocení, v němž se vychází ze základní částky stanovené násobkem celkové doby řízení v letech či měsících a částky přiznávané za jednotku času řízení s následným připočtením či odečtením vlivu skutečností vyplývajících z kritérií obsažených v § 31a odst. 3 písm. b) až e) zákona.

10. Poškozený má právo na úrok z prodlení ode dne následujícího po uplynutí lhůty šesti měsíců poté, kdy nárok na náhradu přiměřeného zadostiučinění uplatnil postupem podle § 14 zákona.

Odůvodnění:

I.
Účel stanoviska

Předkládané stanovisko si vedle svého právním řádem obecně vymezeného úkolu sjednocovat rozhodovací činnost soudů (§ 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích) klade za cíl poskytnout soudům nižších stupňů určité vodítko, jak postupovat při posouzení nároku na přiměřené zadostiučinění ve smyslu § 31a zákona, a tímto přispět i ke zjednodušení a zkrácení kompenzačního řízení. Obsahem tohoto stanoviska je vypořádání se základními otázkami souvisejícími s odpovědnostními vztahy vzniknuvšími v důsledku nepřiměřeně dlouhých řízení.

Soudní řízení, v němž se žalobci domáhají poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemateriální újmu způsobenou jim nesprávným úředním postupem spočívajícím v porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě (§ 13 odst. 1, věta druhá a třetí a § 22 odst. 1 věta druhá a třetí zákona), může probíhat nejen ve dvou instancích, tedy před soudem nalézacím a soudem odvolacím, ale může v něm být uplatněn i mimořádný opravný prostředek a eventuálně i ústavní stížnost. V mnoha případech se tedy v poměrech České republiky jedná až o čtyřstupňové soudní řízení. Toto řízení navíc probíhá až po projednání před úřadem uvedeným v § 6 zákona – k tomu viz. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1891/2007, uveřejněný pod číslem

11/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2010, sp. zn. 25 Cdo 737/2008. Všechna citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na jeho internetových stránkách, www.nsoud.cz .

V českém právu se sice podle zakotvení práva na průběh řízení v přiměřené lhůtě do zákona jedná především o řízení o nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem, zároveň je jím však realizováno právo na účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (publikované ve Sbírce zákonů jako sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí, pod č. 209/1992, dále jen „Úmluva“), podle kterého každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.

Přiměřenost délky soudního řízení (i jiných řízení vedených orgány státu či územních samosprávných celků) je součástí práva na spravedlivý proces, jednoho ze základních lidských práv garantovaných jak vnitrostátními právními předpisy nejvyšší právní síly (čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), tak i právními předpisy mezinárodního původu, které jsou ve smyslu čl. 10 Ústavy České republiky součástí právního řádu České republiky a mají při aplikaci přednost před zákonem (jedná se zvláště o čl. 6 odst. 1 větu první Úmluvy).

Požadavek přiměřené délky řízení nevyplývá jen z článku 6 odst. 1 Úmluvy, ale může také vyplývat, ať už přímo nebo nepřímo, i z jiných ustanovení Úmluvy, např. článek 5 odst. 4 nebo článek 8. Kritéria obsažená v tomto stanovisku se u nároků vztahujících se k těmto ustanovením použijí jen přiměřeně, se zřetelem ke zvláštnímu chráněnému zájmu dotčenému v předmětných řízeních, a to zpravidla výrazně přísněji jak na poli hodnocení přiměřenosti délky řízení, tak při určování výše zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, a to ve shodě s obsáhlou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Evropský soud“ či „ESLP“), že nejvhodnějším a z dlouhodobého hlediska žádoucím řešením problematiky nepřiměřeně dlouhých řízení jsou preventivní opatření; taková právem předvídaná organizace a takové právem regulované fungování moci soudní, které poskytuje podmínky k vedení řízení, jehož výsledkem jsou co možná nejrychlejší rozhodnutí ve věci samé, a to při zachování principů zákonnosti a spravedlivosti řízení. Je nutno přihlásit se k závěru Evropského soudu, že „čl. 6 odst. 1 (Úmluvy – pozn. Nejvyššího soudu) ukládá smluvním státům povinnost organizovat svůj soudní systém takovým způsobem, aby jejich soudy mohly dostát každému z jeho požadavků, tedy i závazku projednat případ v rozumném čase“ (z mnoha viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. 9. 1996, Süßmann proti Německu, stížnost č. 20024/92, odst. 55, nebo rozsudek velkého senátu ze dne 29. 3. 2006, Apicella proti Itálii, stížnost č. 64890/01, odst. 72). Všechna rozhodnutí ESLP jsou dostupná na internetových stránkách http://echr.coe.int/echr/en/hudoc v anglickém nebo francouzském jazyce. Rozhodnutí ESLP ve věcech proti České republice jsou v českém jazyce dostupná též na stránkách Ministerstva spravedlnosti http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390.

Oproti možnosti účastníka řízení domáhat se svého práva na přiměřenou délku řízení prostřednictvím návrhu podle § 174a zákona o soudech a soudcích je žádost o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění ve smyslu § 31a zákona „pouze“ následnou kompenzací za již vzniklou újmu. Podle Evropského soudu i toto řešení „lze považovat za účinný a dostupný právní prostředek nápravy pro případ překročení ‘přiměřené lhůty‘ v každém soudním řízení, na které se vztahuje článek 6 odst. 1 Úmluvy“ (konečné rozhodnutí senátu páté sekce ESLP o přijatelnosti stížnosti č. 40552/02 ze dne 16. 10. 2007 ve věci Vokurka proti České republice, odst. 65). Je ale třeba dbát na to, aby přiměřené zadostiučinění bylo poskytováno rychle a v dostatečné výši.

Z tohoto důvodů Nejvyšší soud považuje za nepřijatelné, aby řízení o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemateriální újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení bylo samo nepřiměřeně dlouhé, či aby v jeho průběhu dokonce docházelo k dalším průtahům. Jinými slovy řečeno, není přípustné, aby osoba domáhající se poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nepřiměřeně dlouhé řízení se znovu i v tomto řízení ocitala v situaci, kterou je možné kvalifikovat jako nepřiměřenou délku řízení. K obavám z přílišného prodlužování délky řízení o kompenzaci nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení se ostatně vyjádřil i ESLP v konečném rozhodnutí senátu páté sekce ze dne 16. 10. 2007, o přijatelnosti stížnosti č. 40552/02, ve věci Vokurka proti České republice, odst. 61. Průměrná délka řízení ve sporech podle zákona činí 733 dní. Viz Statistický přehled soudních agend Ministerstva spravedlnosti. II. část. Rok 2008, s. 23. Citováno z: Soudní průtahy: preventivní a kompenzační prostředky nápravy. Analýza problému po třech letech účinnosti novely č. 160/2006. Autor: Liga lidských práv, červen 2009.

Při vyhodnocení dosavadní rozhodovací praxe soudů odvolacích i soudů prvních stupňů ve věcech přiznání náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení Nejvyšší soud identifikoval nejčastější a nejproblematičtější právní otázky, jejichž řešení se jeví jako nejednotné. Pro účely spravedlivého a promptního rozhodování o těchto nárocích se pak Nejvyšší soud rozhodl sjednotit tuto rozhodovací praxi prostřednictvím stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia.

Nejvyšší soud takto nastiňuje ke sjednocení soudní praxe určitý model posuzování, podle něhož by soudy v České republice měly postupovat při určování výše přiměřeného zadostiučinění, jenž samozřejmě bude vycházet z kritérií obsažených v rozhodnutích Evropského soudu, inkorporovaných v § 31a odst. 3 zákona. Evropský soud totiž dospěl k závěru, že status stěžovatele jako oběti porušení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy může záviset na úrovni kompenzace, která byla stěžovateli přiznána v domácím řízení, a to s ohledem na skutečnosti, na jejichž základě si stěžuje před Evropským soudem (viz rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29. 3. 2006, ve věci Scordino proti Itálii, stížnost č. 36813/97, odst. 202). Úroveň kompenzace přitom též závisí na charakteru a efektivitě vnitrostátního prostředku nápravy (Scordino, odst. 205).

Tímto postupem by měla být zaručena relativní jednota v posuzování přiměřenosti délky řízení a určování výše zadostiučinění v rozhodovací praxi soudů České republiky, přičemž přiměřená délka soudního řízení o tomto kompenzačním prostředku by neměla být překročena. Bude též vyhověno náhledu Evropského soudu, že jsou to především orgány jednotlivých smluvních států, které mohou lépe posoudit, zda v individuálním případě došlo k překročení přiměřené délky řízení, resp. jaké zadostiučinění se jeví jako adekvátní. To vše s přihlédnutím k právním tradicím a životní úrovni dané země (Scordino, odst. 189).

Bude pak na soudech nižších stupňů, aby své úvahy při stanovování výše přiměřeného zadostiučinění podrobovaly tomuto posuzování, jasně uváděly zohlednění jednotlivých kritérií a vyjadřovaly postup, na základě kterého k dané částce dospěly.

Nejvyšší soud již dříve dospěl k závěru, že „před aplikací § 31a odst. 1 zákona (ve znění pozdějších předpisů), o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem a vzniklou přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 160/2006 Sb. (tj. před 27. 4. 2006), je třeba i bez vznesení námitky promlčení vyřešit jako otázku předběžnou, zda nárok na náhradu této újmy nebyl promlčen“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2009, sp. zn. 25 Cdo 198/2007, uveřejněný pod číslem 11/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

II.
Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Nejvyšší soud zdůrazňuje, že při posuzování předpokladů odpovědnosti státu za škodu způsobenou

nevydáním rozhodnutí v přiměřené lhůtě, jakož i při úvaze o formě a výši zadostiučinění podle platné právní úpravy vyjádřené zejména v § 13 a v 31a zákona je nutno postupovat též v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva vztahující se k čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

S využitím závěrů obsažených v rozhodnutích Evropského soudu počítal evidentně i sám zákonodárce při přijímání nové vnitrostátní právní úpravy. Dokladem toho je zejména časová souvislost přijetí vnitrostátní právní úpravy a další nezpochybnitelné indicie. Nově vložená věta v § 13 odst. 1 zákona (zákonem č. 160/2006 Sb.) obsahuje poznámku 8a s odkazem na čl. 5 a 6 Úmluvy. Z důvodové zprávy k zákonu č. 160/2006 Sb. přitom vyplývá, že účel tohoto odkazu je dvojí: jednak poukázat na to, že se hodnocení přiměřenosti délky řízení či rozhodování řídí kritérii, která ve své judikatuře dovodil mezinárodní soud Úmluvu aplikující, jednak upozornit na to, že v souladu s touto judikaturou na poli článku 6 odst. 1 Úmluvy je rozhodující především celková délka řízení. Návrh směřuje k poskytování náhrady za nepřiměřené celkové délky řízení, nikoli primárně k odškodňování za jednotlivé průtahy v řízení. V § 31a odst. 3 cit. zákona jsou demonstrativním způsobem specifikována kritéria, k nimž je třeba v případech, kdy nemajetková újma vznikla nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí nebo § 22 odst. 1 věty druhé a třetí, přihlédnout při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění. Z důvodové zprávy k zák. č. 160/2006 Sb. přitom vyplývá, že jde o kritéria používaná Evropským soudem pro lidská práva v jeho judikatuře k určování, zda byla délka vnitrostátního soudního řízení přiměřená, a jeho judikatura proto může být užitečným vodítkem. Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2006 Sb. dále uvádí, že v § 31a odst. 2 „se stanoví obecný pokyn, v jaké formě se má poskytovat zadostiučinění a jakými kritérii se má rozhodování o výši zadostiučinění řídit. I zde by bylo vhodné, kdyby aplikační orgány přihlížely k rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva“.

V tomto kontextu je třeba připomenout i závěr Ústavního soudu, jenž konstatoval, že „obecné soudy neznají (popř. ignorují) judikaturu ESLP, čímž nejen že negují vnitrostátní prostředky nápravy porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod […], ale též vystavují Českou republiku riziku nastoupení mezinárodněprávní odpovědnosti za porušení závazků plynoucích z Úmluvy“ (nález Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. II. ÚS 862/10. Všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejnosti dostupná na internetových stránkách Ústavního soudu, http://nalus.usoud.cz). I proto považoval Nejvyšší soud za nezbytné vydání tohoto stanoviska, které by alespoň v základních bodech mělo usnadnit soudům nižších stupňů orientaci v relevantních rozhodnutích Evropského soudu.

Je ostatně třeba mít vždy na paměti, že podle článku 53 Úmluvy „[n]ic v […] Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany nebo každou jinou Úmluvou, jíž je stranou.“ Na Úmluvu a na ni navazující judikaturu ESLP tedy přísluší odkazovat především jako na minimální standard ochrany práva, který je nezbytné zaručit; poukaz na ni ale není možno na druhé straně používat jako jediný argument pro snížení úrovně ochrany práva, která by jinak vyplývala z ustanovení vnitrostátního práva.

III.
Určení délky řízení

Aby bylo možno uzavřít, že účastník má právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, je třeba nejprve vyřešit otázku, zda vůbec v konkrétním případě došlo k porušení práva na přiměřenou délku řízení, tedy zda řízení skutečně bylo nepřiměřeně dlouhé.

Pro tyto účely považuje Nejvyšší soud za nezbytné vymezit pojmový rozdíl mezi nepřiměřenou délkou řízení a vznikem tzv. průtahů v jeho průběhu. Průtahy v řízení jsou jevem, kdy soud (či jiný státní orgán) nekoná v zákonem stanovené či přiměřené době, a jde tedy zpravidla (nikoliv však vždy) o

příčinu nepřiměřené délky řízení. K porušení práva na přiměřenou délku řízení však dochází tehdy, jestliže řízení trvá nepřiměřeně dlouhou dobu, a to bez ohledu na to, zda v daném případě byly zaznamenány průtahy ze strany příslušného orgánu. Jinými slovy řečeno, k porušení práva na přiměřenou délku řízení může dojít i tehdy, nedošlo-li v řízení k průtahům, a naopak, i když k průtahům v řízení došlo, nemusí se vždy jednat o porušení práva na přiměřenou délku řízení, jestliže řízení jako celek odpovídá dobou svého trvání času, v němž je možné uzavření řízení zpravidla očekávat.

Pro účely posouzení přiměřenosti doby řízení, je především nutno ohraničit jeho trvání, tedy určit jeho počátek a konec.

1. Počátek řízení

Určení okamžiku, kdy došlo k zahájení řízení, nebude činit větších potíží, neboť ten je zpravidla stanoven přímo zákonem. Zahajuje-li se řízení na návrh, je řízení započato dnem, kdy návrh na zahájení řízení (žaloba) došel orgánu (soudu) – např. § 44 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „spr. ř.“), nebo § 82 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), či § 32 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“). Zahajuje-li se řízení z moci úřední (bez návrhu), je řízení zahájeno dnem, kdy rozhodnutí o zahájení řízení bylo doručeno účastníkovi (§ 46 spr. ř., § 81 o. s. ř.). Mělo-li však být správní řízení zahájeno v zákonem předpokládané lhůtě (§ 80 odst. 2 spr. ř.), je významným den, kdy se správní orgán dozvěděl o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení z moci úřední.

V případě trestního řízení je třeba považovat řízení za zahájené v zásadě okamžikem sdělení obvinění osobě podezřelé ze spáchání trestného činu (§ 160 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „tr. ř.“), resp. doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému (§ 160 odst. 2 tr. ř.). Obvinění ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy ESLP definoval jako „oficiální doručení sdělení příslušného orgánu o spáchání trestného činu“; v určitých případech proto může mít formu jiných opatření, která obsahují takové sdělení a mají „podstatný dopad na situaci“ podezřelého (rozsudek Bačák proti České republice, 7. března 2006, č. 3331/02, § 22; podle rozsudku Rázlová proti České republice, 28. března 2006, č. 20252/03, § 28), se za počátek řízení považuje až okamžik, kdy se dotyčný o něm skutečně dozví, byť by oficiální doručení obvinění proběhlo dříve).

Při úvaze o celkové době řízení není možné odhlížet od té jeho části, která se odehrála před tím, než se Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod stala závaznou pro Českou republiku.

K posouzení počátku řízení se vztahuje i problematika časové působnosti Evropské úmluvy pro Českou republiku. Nejvyšší soud vychází z předpokladu, že kompenzační způsob nápravy porušení práva na přiměřenou délku řízení byl do právního řádu České republiky zaveden pod vlivem rozhodovací činnosti Evropského soudu, a je proto třeba, aby kompenzační řízení, jakož i rozhodnutí o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, odpovídaly kritériím stanoveným tímto soudem. Na druhé straně však nelze zcela odhlédnout od vnitrostátní právní úpravy a dovozovat pro účely právního posouzení něco, co v ní obsaženo není a co směřuje proti jejímu smyslu. Nelze v tomto ohledu především připustit názor, že ve vztahu k úvaze o celkové délce řízení není třeba brát v úvahu tu jeho část, která probíhala před tím, než Evropská úmluva nabyla závaznosti pro Českou republiku (tedy před 18. 3. 1992). Je pravdou, že Evropský soud je ve svém rozhodování omezen tím, kdy Úmluva vstoupila v platnost pro Českou republiku, a není příslušný k posuzování stížností vztahujících se ke skutečnostem a rozhodnutím předcházejícím tomuto datu (viz např. rozsudek senátu druhé sekce ze dne 7. 1. 2003, ve věci Bořánková proti České republice, stížnost č. 41486/98,

odst. 52). Uvedené časové omezení se však týká pouze aplikovatelnosti Úmluvy ve vztahu k České republice, nikoli omezení aplikovatelnosti § 13 odst. 1 věta druhá a třetí, § 22 odst. 1 věta druhá a třetí a § 31a zákona. Jestliže se v § 13 odst. 1 větě třetí a v § 22 odst. 1 větě třetí zákona objevuje v poznámce pod čarou č. 8a odkaz na čl. 6 Úmluvy, je třeba jej chápat jako potvrzující tu skutečnost, že se při hodnocení přiměřenosti délky řízení či rozhodování vychází z kritérií, která ve své judikatuře dovodil ESLP, nikoli tak, že je použitelnost tohoto ustanovení omezena časovou působností Úmluvy. Navíc sám Evropský soud i přes výše uvedené časové omezení bere na zřetel to, v jakém stavu se řízení nacházelo k datu, kdy Úmluva vstoupila pro daný smluvní stát v platnost (cit. rozhodnutí Bořánková, odst. 52 in fine). K tomu srovnej i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1614/2009.

Nesprávná je proto úvaha obsažená v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. 10. 2008, č. j. 58 Co 289/2008 – 66. Žalobkyně zde požadovala náhradu za nemajetkovou újmu způsobenu jí porušením práva na přiměřenou dobu řízení, v němž se jednalo o vypořádání společného jmění manželů (správně bezpodílového spoluvlastnictví manželů – pozn. Nejvyššího soudu). Toto řízení bylo zahájeno dne 12. 12. 1988 a do dne vydání rozhodnutí odvolacího soudu ve výše označené věci nebylo skončeno. Odvolací soud v uvedeném rozhodnutí považoval jako správný postup soudu prvního stupně, jenž „posuzoval přiměřenost délky řízení od 18. 3. 1992, kdy se pro Českou republiku stala závaznou Úmluva o ochraně základních práv a svobod.“ Soud odvolací tak potvrdil závěr soudu prvního stupně, že v roce 2008 řízení trvalo 16 let, nikoliv jak by mělo být správně 20 let.

Při úvaze o celkové době řízení je nutno přihlížet i k té jeho části, v níž jako účastník vystupoval právní předchůdce osoby, která vstoupila do řízení jako jeho dědic a která se nyní domáhá poskytnutí přiměřeného zadostiučinění podle § 31a zákona.

Z případů řešených Nejvyšším soudem vyplynuly pochybnosti při posuzování doby řízení v případě právních nástupců účastníka řízení, ve kterém mělo být porušeno právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Nejvyšší soud se zde přiklání k argumentaci Evropského soudu pro lidská práva, že při posouzení délky této lhůty je nutno přihlédnout i k době, po kterou řízení probíhalo za účasti právního předchůdce žalobce (žalobců) – fyzických osob.

Je nepřehlédnutelné, že judikatura Evropského soudu se v tomto ohledu významně vyvíjela (viz např. rozsudek ESLP ze dne 27. 2. 1980 ve věci Deweer proti Belgii, stížnost č. 6903/75, odst. 37, rozsudek senátu první sekce ze dne 3. 2. 2005 ve věci Sadik Amet a ostatní proti Řecku, stížnost č. 64756/01, odst. 18).

V tomto ohledu je nesprávná úvaha Městského soudu v Praze obsažená v rozsudku ze dne 3. 12. 2008, č. j. 23 Co 337/2008 – 81. V tomto případě bylo řízení o vydání nemovitosti zahájeno v roce 1996 právní předchůdkyní žalobce, který do řízení vstoupil v jeho průběhu jako její právní nástupce (dědic). Odvolací soud uvedl, že „nelze dovozovat, že došlo k průtahům před soudem I. stupně, před soudem odvolacím, zvláště k postavení žalobce, který do řízení vstoupil až po smrti B. R. (původní žalobkyně – pozn. Nejvyššího soudu). Ve vztahu k osobě žalobce celková doba řízení nemohla znamenat natolik vážný zásah do jeho sféry účastníka řízení, potažmo způsobit nemajetkovou újmu.“

Míru odškodnění této újmy je však nutno posuzovat individuálně s tím, že nemusí dosahovat stejné výše, jaké by dosahovalo v případě odškodnění původního účastníka řízení (srov. rozsudek senátu první sekce ESLP ze dne 10. 11. 2004, ve věci Apicella proti Itálii, stížnost č. 64890/01, odst. 26, a rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29. 3. 2006, v téže věci, odst. 66), a to třeba i tehdy, nebyla-li tato újma výjimečně vůbec sdílena, např. pro okolnosti nezájmu dědiců o zůstavitelovy záležitosti za jeho života. V každém případě se však při stanovení odškodnění přihlíží ke kritériím § 31a odst. 3 zákona ve vztahu k těm, kteří řízení jako účastníci dokončili (k tomu srovnej rozsudek Nejvyššího

soudu ze dne 5. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4815/2009).

Uvedené má platnost pro nástupnictví fyzických osob, došlo-li k němu za řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu. Na tomto místě se sluší poznamenat, že Nejvyšší soud sdílí v otázce povahy práva na náhradu nemateriální újmy za nesprávný úřední postup jako práva ryze osobní povahy východisko, dle nějž jinak takové právo, stejně jako jiná obdobná práva na peněžité zadostiučinění (práva osobní povahy ve smyslu § 579 odst. 2 obč. zák.), nepřecházejí na dědice zemřelé postižené fyzické osoby, jejíž smrtí tudíž zanikají. Proto také v usnesení ze dne 26. 1. 2011, sp.zn. 30 Cdo 3394/2010 dovodil, že zemře-li poškozený žalobce v řízení o náhradu přiměřené újmy za nesprávný úřední postup, je třeba řízení dle § 107 odst. 5 o.s.ř. zastavit. (shodně viz též k zániku nároku v důsledku smrti oprávněné osoby rozsudek ze dne 28. 1. 2011, sp.zn. 25 Cdo 5162/2008).

Obdobně je zde případné vyjádřit, že právo na náhradu nemajetkové újmy za nesprávní úřední postup nelze z téhož důvodu postoupit. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3908/2009, zaujal nadto názor, že v případě postoupení pohledávky, pro níž je vedeno původní řízení, není důvodu přičítat postupníkovi dosavadní dobu řízení, jež bylo vedeno nepřiměřeně dlouhou dobu.

Poněkud jiný je případ osob, které přistoupily do řízení vlastním jménem. Z rozsudku senátu druhé sekce ESLP ze dne 21. 2. 2006, ve věci Klepetář proti České republice, stížnost č. 19621/02, odst. 35 a 36, vyplývá, že ESLP vzal v potaz jen tu dobu řízení, která počala okamžikem, kdy stěžovatel přistoupil svým vlastním jménem do již probíhajícího řízení, nikoliv tedy od chvíle, kdy řízení jako takové bylo zahájeno podáním žaloby.

2. Konec řízení

Co se týče skončení řízení ve smyslu § 32 odst. 3 věty druhé zákona, je třeba vycházet z toho, že konečným okamžikem řízení je okamžik nabytí právní moci posledního rozhodnutí, které bylo v daném řízení vydáno. V podmínkách České republiky je tedy nutno do doby řízení započítat i případné řízení o dovolání, řízení o kasační stížnosti i řízení o stížnosti ústavní, a to i tehdy, bylo-li toto řízení pro poškozeného neúspěšné (tedy např. i v případě, že ústavní stížnost byla odmítnuta). Nejvyšší soud to dovodil v rozsudku ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009. Uvedené má oporu v rozsudku senátu druhé sekce ESLP ze dne 6. 9. 2005 ve věci Volf proti České republice, stížnost č. 70847/01, odst. 31, nebo z rozsudku senátu téže sekce ESLP ze dne 15. 6. 2004 ve věci Houfová proti České republice, stížnost č. 58178/00, odst. 25). Evropský soud k tomu uvedl, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy nenutí státy, aby zřizovaly odvolací soudy či soudy kasační, nicméně stát, jenž takové soudy zřídil, je povinen zajistit, aby se osoby podrobené danému právnímu řádu mohly i před nimi těšit ze základních záruk obsažených v čl. 6 Úmluvy (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 26. 10. 2000, ve věci Kudła proti Polsku, stížnost č. 30210/96, odst. 122). K tomu dodal, že „[…]nemůže být žádných pochyb, že odvolací či kasační řízení spadají pod rozsah čl. 6 Úmluvy. V souladu s tím, délka těchto řízení musí být vzata v úvahu za účelem stanovení, zda celková doba řízení byla rozumná“ (viz tamtéž).

Nesprávný je tedy názor Obvodního soudu pro Prahu 2 obsažený v rozsudku ze dne 7. 12. 2007, č. j. 20 C 71/2007 – 35, reprodukovaný a potvrzený Městským soudem v Praze v rozsudku ze dne 13. 6. 2008, č. j. 51 Co 124/2008 – 51, jenž se vztahoval k posouzení běhu promlčecí doby u nároku podle § 31a zákona. Žalobce byl v původním trestním řízení stíhán pro trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1, 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů. Odvolací soud k žalobcově odvolání posléze rozhodl tak, že odsuzující rozsudek soudu prvního stupně podle § 223 odst. 1 a § 11 odst. 1 písm. b) trestního řádu, zrušil a trestní stíhání pro tento skutek zastavil. Týž soud následně rozhodl o pokračování v trestním stíhání žalobce, neboť ten řádně a včas prohlásil, že trvá na projednání věci. Později vzal žalobce toto své prohlášení zpět, což vzal odvolací soud na vědomí. V tomto případě soudy dovodily, že „[…] nejsou podmínky pro to, aby žalobci bylo

přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu podle zákona poskytnuto […] za okamžik běhu šestiměsíční subjektivní promlčecí doby ve smyslu § 32 odst. 3 zákona (zákona – pozn. Nejvyššího soudu) lze považovat nejpozději den, kdy bylo žalobci doručeno usnesení, […] podle něhož soud vzal na vědomí zpětvzetí prohlášení žalobce, že trvá na projednání věci, […] neboť nejpozději tohoto dne se žalobce musel dozvědět o vzniklé nemajetkové újmě. Na pravomocné skončení věci již nemá vliv skutečnost, zda se věcí zabýval ještě Nejvyšší soud ČR v řízení o mimořádném opravném prostředku.“ Městský soud v Praze k tomu dodal, že „správný je […] i závěr o důvodnosti vznesené námitky promlčení a bezvýznamnosti řízení o mimořádném opravném prostředku pro běh této lhůty.“

Pod prizmatem judikatury Evropského soudu je třeba do celkové doby řízení započítávat i dobu, po níž probíhalo řízení o výkon rozhodnutí, tedy řízení prostřednictvím něhož se účastník domáhá výkonu soudního rozhodnutí. Uvedené se ovšem podle názoru Nejvyššího soudu pojmově nemůže vztahovat na vykonávací řízení v rámci řízení trestního.

ESLP uvedl, že „výkon rozhodnutí vydaného jakýmkoliv soudem musí být […] nahlížen jako integrální součást procesu (řízení) pro účely čl. 6 Úmluvy“ a to z toho důvodu, že právo na přístup k soudu zakotvené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy by bylo „iluzorní“, jestliže by konečné a závazné soudní rozhodnutí mělo zůstat neúčinným v neprospěch jedné ze stran (rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29. 3. 2006, ve věci Cocchiarella proti Itálii, stížnost č. 64886/01, odst. 87). I zde je však nutno zvažovat, z jakého důvodu nebylo dosaženo dřívějšího výkonu rozhodnutí, zda lze tuto skutečnost přičítat státu, čili konání soudu v rámci stanovených procesních pravidel. Kritéria obsažená v § 31a odst. 3 zákona se tedy užijí přiměřeně.

V těchto souvislostech je třeba zvláštní pozornost věnovat důsledkům dispoziční zásady ovládající výkon rozhodnutí (exekuci), tedy i časovému odstupu vykonatelnosti rozhodnutí a podání návrhu na nařízení výkonu (exekuce). Shora vedená úvaha o integritě řízení včetně vykonávacího je totiž omezena na posouzení celkové doby řízení pro účely zjištění, zda došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě a pro stanovení odpovídajícího zadostiučinění (§ 31a odst. 3 písm. a/ zákona). Nelze ji však využít pro účely stanovení konce řízení ve vztahu k počátku běhu promlčecí doby (§ 32 odst. 3 věta druhá zákona), která počíná běžet vždy s koncem řízení, v němž bylo právo na projednání věci v přiměřené lhůtě porušeno. Došlo-li k porušení daného práva již v nalézacím řízení, odvíjí se i zde běh promlčecí lhůty podle § 32 odst. 3 věta druhá zákona od právní moci posledního rozhodnutí, které v něm bylo vydáno.

3. Přerušení řízení

Do doby řízení je v zásadě třeba započítávat i dobu, po níž bylo řízení přerušeno. Bude tedy zpravidla započitatelná doba, po níž bylo řízení přerušeno proto, že soud podal návrh Ústavnímu soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, nebo tehdy, jestliže řízení bylo přerušeno v důsledku prohlášení konkurzu na některého z účastníků (§ 263 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení) či pro nutnost vyčkat zjištění okruhu dědiců k posouzení otázky právního nástupnictví po zemřelém účastníkovi řízení (§ 107 odst. 1 věta druhá o. s. ř.). Do celkové doby řízení se započítá i doba, po níž bylo řízení přerušeno v důsledku shodného návrhu účastníků (§ 110 o. s. ř.). Obdobně doba, po níž bylo řízení přerušeno proto, že soud požádal Soudní dvůr Evropských společenství (nyní Soudní dvůr Evropské Unie) o rozhodnutí o předběžné otázce, se do celkové doby řízení započítá, aniž by zde i v předchozím uvedeném případu však šlo o prodloužení řízení přičitatelné státu. Při posuzování uplatnitelnosti a důvodnosti nároku je ovšem třeba dbát toho, aby nebyl uplatňován duplicitně – za přerušené i vedlejší řízení.

V rozsudku ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4923/2009, Nejvyšší soud dovodil, že
pro účely posouzení, zda v řízení, které bylo přerušeno nebo ve kterém nebylo možno z jiného

důvodu pokračovat, došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu § 13 odst. 1 věta druhá a třetí zákona, je třeba zkoumat, zda ve vedlejším řízení, které si nečinnost v původním řízení vynutilo, byla věc projednána v přiměřené lhůtě. Pokud tomu tak je, nelze učinit závěr o tom, že by z důvodu jeho nepokračování byla délka původního řízení nepřiměřená. Jestliže však délka vedlejšího řízení přiměřená není, a to z důvodů přičitatelných státu, tj. došlo-li ve smyslu § 13 odst. 1 věta druhá a třetí zákona k porušení práva účastníků vedlejšího řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě, promítá se tato skutečnost i do závěru o nepřiměřené délce původního řízení.

IV.
Přiměřenost délky řízení

Je-li určena celková délka řízení, je třeba přistoupit k posouzení, zda je toto řízení možno považovat za přiměřeně dlouhé.

Při posuzování přiměřenosti délky řízení je nutno vzít v úvahu dvě (začasto protichůdné) složky práva na spravedlivý proces, totiž právo účastníka, aby jeho věc byla projednána a rozhodnuta v přiměřené době a zároveň obecný požadavek, aby v řízení bylo postupováno v souladu s právními předpisy a byla zajištěna spravedlivá ochrana práv účastníka (např. § 2 o. s. ř., § 2 s. ř. s., § 1 tr. ř.). Již z tohoto důvodu není možné vycházet z nějaké abstraktní, předem dané doby řízení, která by z pohledu § 31a zákona, popř. čl. 6 Úmluvy mohla být pokládána za přiměřenou. Je třeba přihlížet ke konkrétním okolnostem individuálního případu.

Vychází se z kritérií, která jsou obdobným způsobem hodnocena i při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění. Jak vyplývá z judikatury Evropského soudu, je při zvažování přiměřenosti délky řízení nutno vzít v potaz zejména složitost případu, chování poškozeného, jakož i postup příslušných orgánů a dále význam předmětu řízení pro poškozeného (srov. rozsudek velkého senátu ve věci Apicella, odst. 66). Evropský soud též zohledňuje počet instancí, které se řešením daného sporu zabývaly. Zmíněná kritéria nejsou jedinými, k nimž může soud při posouzení přiměřenosti délky řízení v konkrétní věci přihlédnout, budou ale zpravidla těmi zásadními.

Od obecného pravidla, že přiměřenost délky řízení je nutno posuzovat vždy ve vztahu ke konkrétním okolnostem individuálního případu, je však nutno odlišit ty situace, v nichž zákon soudu či jinému orgánu veřejné moci ukládá povinnost provést určitý úkon či vydat určité rozhodnutí ve stanovené lhůtě či klade důraz na jeho rychlý postup (např. § 180a odst. 4, § 191b odst. 4, § 191d odst. 4, § 193e odst. 2, § 200d odst. 3, § 200db, § 200u odst. 1 o. s. ř., § 71 odst. 3 spr. ř., § 71 odst. 5 tr. ř.). V těchto případech pak samozřejmě platí zásada speciality – tam, kde zákon stanoví lhůtu pro určitý úkon soudu či pro vydání rozhodnutí, neuplatní se výše uvedená obecná úvaha o přiměřenosti celkové doby řízení.

Jinak je vždy nutno přihlédnout ke kritériím uvedeným výše, tedy k:

a) složitosti případu,

b) chování poškozeného,

c) postup příslušných orgánů,

d) významu předmětu řízení pro poškozeného.

ad a) Složitost případu (řízení) je jednou z možných objektivních příčin prodloužení řízení. Je zde možno přihlédnout jak k procesním komplikacím, tak i skutkové či hmotněprávní složitosti daného případu. Vždy by se ale mělo přihlížet k tomu, jak si v konkrétním případě počínal rozhodující orgán (kritérium ad c/), neboť obecně platí, že ten by měl mít k dispozici takové procesní nástroje a takové

schopnosti, aby se v co nejkratším čase vypořádal i s náročnějším případem.

Složitost řízení z pohledu Evropského soudu zahrnuje ve své konkretizaci jednak počet instancí, v nichž byla věc řešena a dále složitost věci samu o sobě. V této souvislosti je však nutno upozornit na to, že účastník může zasáhnout do délky řízení i tím, že využívá svého procesního práva podávat opravné prostředky, popřípadě uplatňuje jiné námitky dané mu k dispozici procesními předpisy, a případ tak projednávají soudy, popřípadě jiné orgány veřejné moci, ve více stupních, což však zpravidla nelze klást k tíži poškozeného (viz kritérium ad b/). Lze však vyjít z toho, že řízení ve více instancích obecně zakládá dobu potřebnou pro předložení věci přezkumnému soudu, pro jeho přezkumné posouzení a pro případné promítnutí výsledků přezkumu do dalšího postupu v řízení, pročež je ospravedlnitelná celková délka řízení prodlužována zásadně o dobu za řízení před další instancí.

Vedle toho je třeba zohlednit i další okolnosti provázející konkrétní řízení, tedy jednak jeho složitost skutkovou (rozsah účastníky tvrzených skutečností a z toho vyplývající rozsah prováděného dokazování a různorodost užitých důkazních prostředků – výslechy mnoha svědků, znalecké posudky, výslechy znalce apod.), složitost právního posouzení z hlediska aplikační i interpretační (závisející zejména na četnosti obdobných řízení s obdobnými skutkovými okolnostmi či existující judikatury a její ustálenosti [viz např. rozsudek senátu druhé sekce ESLP ze dne 25. 2 2003, ve věci Tímár proti Maďarsku, stížnost č. 36186/97, odst. 35.), povinnosti položit předběžnou otázku Evropskému soudnímu dvoru (nyní Soudnímu dvoru Evropské Unie] či předběžném vyřešení ústavnosti aplikovaného právního předpisu atd.), a dále samozřejmě musí být uvažována i složitost procesní (procesní aktivita účastníků, četnost a srozumitelnost jejich podání a procesních návrhů, četnost opravných prostředků, výsledky řízení o těchto opravných prostředcích atd.).

V rozsudku ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 2138/2009, Nejvyšší soud vyjádřil, že pro závěr o složitosti věci je podstatné například to, zda šlo o věc se zapojením mezinárodního prvku, který obecně přispívá ke složitosti věci, zejména je-li třeba provádět dokazování v cizině či aplikovat cizí právo, zda šlo o věc skutkově složitou v závislosti na rozsahu předmětu řízení (např. vypořádání rozsáhlého společného jmění manželů – viz rozsudek ESLP ve věci Bořánková proti České republice ze dne 7. 1. 2003, č. 41486/98, odst. 60, či požadavek více osob na vydání většího množství nemovitostí v rámci restitučního řízení, když o každé z nich je třeba rozhodnout zvlášť – viz rozsudek ESLP ve věci Schmidtová proti České republice ze dne 22. 7. 2003, č. 48568/99, odst. 64), zda šlo o věc složitou z hlediska důkazního ve vztahu k velkému množství důkazních prostředků a jejich povaze (např. nutnost zadání znaleckého posudku – viz rozsudek ESLP ve věci Škodáková proti České republice ze dne 21. 12. 2004, č. 71551/01, odst. 39) či jejich obtížné dosažitelnosti (např. u svědků neznámého pobytu, po kterých je třeba pátrat nebo historických či technických dokumentů – viz rozsudek ESLP ve věci Vojáčková proti České republice ze dne 4. 4. 2006, č. 15741/02, odst. 25). Pro složitost věci rovněž svědčí počet stupňů soudní soustavy, ve kterých byla rozhodována, s přihlédnutím k případnému předcházejícímu řízení před správním orgánem, jsou-li předmětem jeho rozhodování stejná práva a povinnosti, která jsou následně předmětem soudního řízení (nebude sem spadat povinné předběžné uplatnění nároku např. ve smyslu § 14 zákona, neboť při něm správní orgán o právech účastníků nijak nerozhoduje).V posuzované věci nebylo možno dovodit, že by šlo o věc složitou z hledisek shora uvedených. Bylo však třeba přihlédnout k tomu, že byla posuzovaná věc rozhodována na třech stupních soudní soustavy a také před Ústavním soudem. V tomto směru je třeba vnímat, že s rostoucím počtem soudních instancí (popř. stupňů jiných orgánů veřejné moci), které se do řešení věci zapojují, přirozeně narůstá délka řízení. Tato skutečnost se proto měla projevit v úvaze odvolacího soudu o odpovídajícím snížení základní částky. Jednotlivé důvody složitosti věci je na místě vnímat pro účely posouzení, zda došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě a popř. i při úvaze o snížení základní částky přiměřeného zadostiučinění, samostatně, neboť každý z nich sám přispívá k prodloužení délky projednávání.

ad b) Chování poškozeného je subjektivním kritériem, které může na celou délku řízení působit jak negativně, tak i pozitivně. Na jednu stranu může poškozený jako účastník řízení přispět k nárůstu jeho délky svou nečinností (např. nereagováním na výzvy soudu) nebo naopak svou aktivitou ryze obstrukčního charakteru (např. opakované činění nejasných podání, navrhování provedení mnoha důkazů, četné změny žalobních návrhů atd.), a to jak úmyslným, tak i nedbalostním jednáním, zde jde pak o „průtahy" (užívá-li zákon tohoto pojmu i ve vztahu k chování poškozeného) vedoucí k prodloužení řízení ve smyslu § 31a odst. 3 písm. c) zákona jím způsobené. Na druhou stranu může poškozený jakožto účastník řízení vyvíjet činnost alespoň teoreticky směřující ke zkrácení délky řízení – v což lze zahrnout i využití dostupných prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení způsobené nečinností rozhodujícího orgánu.

Ani po novele § 174a zákona o soudech a soudcích účinné od dne 1. 7. 2009 není přiléhavé přičítat absenci postupu podle tohoto ustanovení k tíži poškozeného, neboť není obecně povinností účastníků řízení vést orgány veřejné moci k dřívějšímu rozhodnutí. Vydat rozhodnutí v přiměřené době je naopak obecnou povinností těchto orgánů, ta má být plněna i tehdy, když účastníci nevyužívají prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení spočívající v nečinnosti orgánu (viz např. § 6 o. s. ř. ukládající soudu postupovat tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná nebo § 101 odst. 2 o. s. ř., dle nějž není-li stanoveno jinak, soud pokračuje v řízení, i když jsou účastníci nečinní). Tím méně je možné přičítat k tíži účastníka řízení (poškozeného), že nepodal stížnost podle § 164 odst. 1 téhož zákona.

Nesprávná je tak úvaha obsažená v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 9. 2008, č. j. 28 Co 371/2008 – 53. Odvolací soud zde posuzoval situaci, kdy v trestním řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu, neboť rozhodnutí ve věci samé nebylo vydáno v přiměřené lhůtě. Mimo faktory, jakými byla složitost řízení způsobená zejména spojením trestního stíhání více obviněných ke společnému řízení a chování žalobce, jenž se na prodloužení řízení podílel, odvolací soud přičetl žalobci k tíži i to, že se „nedomáhal návrhem na určení lhůty k provedení procesního úkonu směřujícího k vydání rozhodnutí, nepodal předsedovi příslušného soudu stížnost na průtahy v řízení a nápravy se nedomáhal ani prostřednictvím ústavní stížnosti s požadavkem na zamezení průtahů v řízení […]".

Ani skutečnost, že účastník využívá svých procesních práv daných mu vnitrostátním právním řádem (podávání opravných prostředků, námitek atd.), nemůže jít k jeho tíži z hlediska prodloužení délky řízení (srov. rozsudek senátu druhé sekce ESLP ze dne 18. 4. 2006, ve věci Patta proti České republice, stížnost č. 12605/02, odst. 69). Naopak důvodnost takto podaných opravných prostředků může naznačovat nesprávný úřední postup na straně orgánu veřejné moci, což může být zohledněno jako důvod prodloužení délky řízení spočívající v postupu orgánu veřejné moci (kritérium ad c/).

V rozsudku ze dne 16. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3759/2009, Nejvyšší soud dovodil, že se o nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 odst. 1 věta třetí zákona zpravidla jedná i tehdy, jestliže povinnost učinit úkon či vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě byla porušena v důsledku prodlev při vypracování znaleckého posudku.

Na druhou stranu nelze přičítat k tíži státu prodloužení délky řízení v důsledku nutnosti reagovat na návrhy, opravné prostředky nebo námitky účastníků řízení (srov. rozsudek senátu druhé sekce ESLP ze dne 25. 5. 2004, ve věci Dostál proti České republice, stížnost č. 52859/99, odst. 209 a 220), zvláště jde-li o návrhy, opravné prostředky či námitky zjevně nedůvodné (viz i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1328/2009).

Specifické je v tomto ohledu trestní řízení, v jehož průběhu se obecně spolupráce obviněného či obžalovaného s orgány činnými v trestním řízení nepředpokládá. Stát ovšem nemůže nést odpovědnost za prodloužení řízení zapříčiněné snahou obviněného či obžalovaného co možná nejvíce

oddálit konečné rozhodnutí ve věci, ať už se toho snaží docílit zneužíváním svých procesních práv či jinými prostředky (např. nedostavením se k jednání soudu nebo ke znalci či jiným obstrukčním jednáním majícím za cíl prodlužovat řízení). To vyplývá např. z rozsudku senátu čtvrté sekce ESLP ze dne 15. 11. 2005, ve věci Lammi proti Finsku, stížnost č. 53835/00, odst. 33.

ad c) Postup orgánu veřejné moci během řízení může být kvalifikován buď jako snaha rozhodnout ve věci v co nejkratším možném čase, a to při zachování zákonem předepsaných procesních postupů, nebo na druhé straně jako bezdůvodná nečinnost, svévole či neschopnost vedoucí ke zbytečným prodlevám ve vyřizování případu (tzv. průtahy v řízení). Obecné vyjádření žádoucího postupu je ostatně obsaženo např. v § 6 o. s. ř., tedy, že „v řízení postupuje soud v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny." Podobně § 6 odst. 1 věta první spr. ř. stanoví, že „správní orgán vyřizuje věci bez zbytečných průtahů." Toto pravidlo je po jisté modifikaci uplatnitelné ve všech soudních řízeních i v řízeních před jinými orgány veřejné moci v České republice.

Porušení práva účastníka na přiměřenou délku řízení bude shledáno zejména tam, kde nevydání dřívějšího rozhodnutí bylo zapříčiněno nedodržením procesních pravidel či tam, kde došlo k jinému pochybení ze strany orgánů veřejné moci (jedná se například o delší dobu, která uplynula mezi jednotlivými jednáními či o prodlevy při předávání spisu mezi jednotlivými institucemi).

Pod pojem nesprávnosti postupu orgánu veřejné moci je třeba zahrnout i takové případy, v nichž dojde ke zrušení rozhodnutí soudu nižšího stupně jen proto, že soud nižšího stupně nerespektoval závazný právní názor soudu vyššího stupně či nález Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy), který mu byl z jeho úřední činnosti znám, popř. byl publikován ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu), jak dovodil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1637/2009. Ve zrušovacím rozhodnutí musí být ale zřetelně uvedeno, že rozhodnutí soudu nižšího stupně je zrušováno právě z důvodu nerespektování právního názoru soudu vyššího stupně. Neodpovídalo by totiž zásadě promptnosti kompenzačního řízení, jestliže by v jeho průběhu muselo být samostatně právně posuzováno, z jakého důvodu bylo dané rozhodnutí zrušeno. Podobným případem je i situace, kdy rozhodnutí soudu nižšího stupně bylo zrušeno výlučně z důvodu jeho nepřezkoumatelnosti nebo procesní vady soudu nižšího stupně.

Toto kritérium souvisí též s kritérii uvedenými pod písmenem a) i b). Půjde tedy zejména o to, zda příslušný orgán v reakci na vzniklé procesní situace či v souvislosti s chováním účastníků využil či využíval všech jemu dostupných procesních prostředků, zda na podané návrhy reagoval bez prodlení či zda sám bez ohledu na chování účastníků řešením vedlejších (marginálních) otázek přispěl k celkové délce řízení (např. v rámci sporů o věcnou či místní příslušnost – viz Vojtek, P., Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 179). To se týká i těch řízení, která jsou ovládána zásadou dispoziční. Ohled je zde výjimečně možné brát i na dočasnou přetíženost konkrétního soudu či konkrétního soudce, avšak jinak by takoví činitelé jako nedostatečná organizace práce, špatná personální situace, nedokonalá právní úprava atd., mající svůj původ uvnitř soudního či právního systému, neměli sloužit k ospravedlnění nepřiměřené délky řízení. Dočasné nahromadění nápadu neznamená odpovědnost na straně smluvních států pod podmínkou, že tyto státy přijmou s náležitou rychlostí nápravná opatření za účelem vypořádání se s výjimečnými situacemi tohoto druhu (rozsudek ESLP ze dne 13. 7. 1983, ve věci Zimmermann a Steiner proti Švýcarsku, stížnost č. 8737/79, odst. 29).

ad d) Význam řízení pro poškozeného je velmi důležitým objektivním kritériem, jemuž je třeba věnovat obzvláště velkou pozornost. Je možné určitým zobecňujícím postupem kvalifikovat jednotlivé skupiny (druhy) případů, a to podle předmětu řízení, čili podle práva či oprávněného zájmu, jichž se řízení dotýká. Typicky se jedná o trestní řízení (zejména je-li omezena osobní svoboda účastníka), dále řízení, jejichž předmětem je právo na ochranu osobnosti, rodinněprávní vztahy (zde zejména

řízení ve věcech péče o nezletilé a věci výživného), řízení ve věcech osobního stavu, pracovně právní spory či řízení o poskytnutí různých plnění ze strany státu (sociální dávky, dávky důchodového pojištění, dávky zdravotního pojištění, podpora v nezaměstnanosti atd.).

Při této úvaze hraje tedy roli to, o jaká práva či povinnosti se dané řízení vede a do jaké míry jsou tato práva či povinnosti zpravidla důležitou součástí života jednotlivce. Jedná se o hledisko obecné, typové, k němuž není třeba vést dokazování, neboť plyne ze samotné podstaty zkoumaných řízení.

Dalším typovým hlediskem je věk a zdravotní stav účastníka řízení. Nejvyšší soud se ztotožňuje s názorem Evropského soudu, že soudy i jiné orgány veřejné moci by při vyřizování jim napadlých případů měly s větší péčí přistupovat k těm řízením, jejichž účastníky jsou osoby vážně nemocné či osoby vyššího věku (srov. např. rozsudek senátu druhé sekce ESLP ze dne 10. 7. 2003, ve věci Hartman proti České republice, stížnost č. 53341/99, odst. 75-76). Takový postup připustil ESLP v citovaném rozhodnutí Zimmermann a Steiner proti Švýcarsku, v odstavci 29. V případě dočasné přetíženosti je možné přednostně vyřizovat případy podle stupně naléhavosti a důležitosti a zvláště pak podle důležitosti předmětu řízení pro dotčenou osobu Negativní důsledky nepřiměřeně dlouhého řízení jsou osobami v pokročilejším věku či osobami těžce nemocnými vnímány zpravidla intenzivněji, a jedná se tak objektivně o výraznější zásah do jejich práva na spravedlivý proces u každé z takových osob; byly-li takové jejich poměry soudu známy, lze dovodit předpoklad přednostního a bezprůtahového (ve smyslu činnosti rozhodujícího orgánu) postupu v jejich věcech.

K těmto typovým aspektům však může přistoupit i tvrzení žalobce (poškozeného) umocňující hloubku zásahu či ovlivnění jeho životní situace nepřiměřenou délkou daného řízení. V takovém případě je ale třeba, aby žalobce toto své tvrzení prokázal, neboť jím poukazuje na skutečnost, která se vymyká obecnému (paušálnímu) vnímání důležitosti jednotlivých „typů“ řízení či typových okolností na straně účastníka; tvrdí totiž něco, co nebývá obvyklým následkem nepřiměřené délky řízení, a je tedy třeba aby existence tvrzeného následku jakož i příčinná souvislost mezi tímto následkem a porušením práva na přiměřenou délku řízení (kauzální nexus) byly postaveny najisto. Jedná se například o tvrzení, že dlouho trvající řízení vedlo k rodinným neshodám, případně rozpadu manželství. Takto tvrzené a prokázané skutečnosti (subjektivně pociťovaného dopadu nepřiměřeně dlouze vedeného řízení) jsou ovšem předmětem hodnotících úvah až při stanovení výše zadostiučinění.

V rozsudku ze dne 16. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 2800/2009 (a obdobně pro poměry nároku odvozovaného z trestního řízení v rozsudku ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3405/2009), proto Nejvyšší soud dovodil, že zvýšený význam předmětu řízení pro svou osobu tvrdí a prokazuje poškozený žalobce. Výjimku z takového pravidla představují taková řízení, která již povahou svého předmětu mají pro jejich účastníky zvýšený význam, jako jsou např. věci trestní, věci péče o nezletilé, pracovně právní spory, věci osobního stavu, sociálního zabezpečení a věci týkající se zdraví nebo života nebo taková řízení, která s přihlédnutím k vysokému věku účastníka nebo jeho zdravotnímu stavu, je třeba vyřídit přednostně; v takových případech se zvýšený význam předmětu řízení pro účastníka presumuje.

Nejvyšší soud zde k tomu poznamenává, že ani uvedené nemusí ovšem se zřetelem k okolnostem případu platit bezvýjimečně a může být ke skutkové obraně v řízení vyvráceno.

Právě příkladmo uvedená kritéria musí být brána v potaz jednak každé zvláště a jednak ve svém souhrnu jakožto soubor okolností daného případu. Jednotlivá kritéria se zpravidla nevyskytují sama o sobě, bez závislosti na kritériích jiných, neboť každé řízení je více či méně interakcí mezi příslušným orgánem veřejné moci a účastníky řízení. Obecná a závěrečná úvaha o přiměřenosti délky řízení musí vycházet z okolností případu, jejichž jsou daná kritéria součástí, přičemž tyto okolnosti musí být hodnoceny ve své celistvosti (viz rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 6. 4. 2000, ve věci Comingersoll S. A. proti Portugalsku, stížnost č. 35382/97, odst. 23).

Skutkový závěr o naplnění předpokladu nepřiměřeně dlouze vedeného řízení, nebyla-li vyvrácena nemajetková újma poškozeného, zakládá důvodnost uplatněného nároku. Lze-li však řízení hodnotit jako proběhlé v přiměřené délce svého trvání, odpovědnost za škodu ve smyslu § 13 a § 31a zákona nelze dovodit.

V.
Přiměřené zadostiučinění

Evropský soud dospěl k závěru, že celková výše přiměřeného zadostiučinění přiznaného vnitrostátním orgánem smluvního státu nemusí dosahovat takové výše, kterou by ve svém rozhodnutí přiznal sám Soud, jestliže celková výše zadostiučinění nebude nepřiměřeně nízká. K podobnému závěru dospěl již i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1145/2009. K tomu Nejvyšší soud dodává, že takový postup je možný jen za podmínek, že příslušná rozhodnutí, která musí být v souladu s právní tradicí a životním standardem dotčené země, jsou rychlá, odůvodněná a velmi rychle vykonaná (viz Apicella, odst. 78 a 95). Uvedené neznamená, že poskytnuté zadostiučinění musí být vždy nižší, než to které by přiznal Evropský soud. Závisí vždy na posouzení okolností konkrétního případu, přičemž se jedná jen o zohlednění skutečností, že poškozený se prostřednictvím řízení před vnitrostátními orgány zpravidla domůže nápravy způsobené újmy snadněji, než kdyby musel se svou žádostí předstoupit před Evropský soud.

Při určování výše přiměřeného zadostiučinění je nutno obecně vycházet z několika faktorů (několika proměnných), které jsou vypočteny v § 31a odst. 3 zákona a ve vztahu k nimž obecně platí to, co bylo uvedeno v bodech IV stanoviska. Jedná se sice o výčet demonstrativní, avšak zpravidla půjde o hlediska, jejichž zohlednění postačí pro náležité posouzení výše přiměřeného zadostiučinění. Evropský soud ve svých rozhodnutích k podobným okolnostem též přihlíží – zejména k faktoru významu řízení pro stěžovatele, chování stěžovatele či složitosti věci.

Nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona je třeba tvrdit a není-li úspěšně popřena anebo nepostačuje-li konstatování porušení práva, přizná se za ni zadostiučinění v penězích.

Evropský soud vychází ze „silné, ale vyvratitelné domněnky“, že nepřiměřená délka řízení znamená pro stěžovatele morální újmu a žádné důkazy v tomto ohledu v zásadě nevyžaduje (viz Apicella, odst. 93, nebo Kmec, J. K výši zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, Právní zpravodaj, srpen 2006, str. 12 a násl.), neboť újma vzniká samotným porušením práva. Evropský soud jen zcela výjimečně nepřiznává zadostiučinění v penězích. V tomto ohledu je tedy na místě přistupovat k případnému zadostiučinění ve formě konstatace porušení práva jen za zcela výjimečných okolností (např. tehdy, byl-li význam předmětu řízení pro poškozeného nepatrný).

Uvedené neznamená, že poškozený žalobce nemusí nemajetkovou újmu – jako předpoklad jeho nároku vzniklou mu v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení vůbec tvrdit (viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4761/2009). Takové tvrzení bude zpravidla přinejmenším obsahově vyjádřeno v potřebném rozsahu v žalobě poměrem vylíčení rozhodujících skutečností a toho, čeho se žalobce domáhá (§ 79 odst. 1 o.s.ř.) v rovině alespoň povšechného vysvětlení motivace k uplatňování nároku. Náhrada nemateriální újmy má sloužit ke kompenzaci stavu nejistoty, do níž byl poškozený v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení uveden a v níž byl tak udržován. Jde tedy o psychickou kategorii, jejíž hloubka a rozsah jsou co by rozhodné skutečnosti obtížně prokazovatelné, i proto by bylo nadbytečným zjišťovat je prostřednictvím výslechu účastníka dle § 131 o.s.ř. Uvedené však působí jen pro stav nejistoty účastníka nepřiměřeně dlouze vedeného řízení. Byla-li by újma spojována s jiným následkem, uplatní se plně procesní povinnosti a břemena včetně důkazního. Popření tvrzení o nemajetkové újmě ve shora uvedeném obecném smyslu vzniklé v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení je na žalovaném škůdci,

jenž má ke své obraně a ke svému zájmu povinnost uvést skutečnosti vylučující pravdivost tvrzení takového škodního předpokladu.

Případy, kdy postačí konstatování porušení práva, je možno vysledovat právě v judikatuře Evropského soudu – ve věci Szeloch proti Polsku (rozsudek senátu čtvrté sekce ESLP ze dne 22. 5. 2001, stížnost č. 33079/96) nebo ve věci Berlin proti Lucembursku (rozsudek senátu čtvrté sekce ze dne 15. 7. 2003, stížnost č. 44978/98, kde „Soud připouští, že stěžovatel mohl utrpět jistou morální újmu z důvodu průtahů v průběhu rozvodového řízení. Připomíná však, že délka tohoto řízení byla v nezanedbatelné míře způsobena jeho vlastním chováním. Za těchto podmínek je Soud názoru, že případná morální újma, kterou stěžovatel utrpěl, bude dostatečně napravena samotným konstatováním porušení.“)

Za správný lze v tomto ohledu považovat například rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 9. 2008, č. j. 28 Co 371/2008 – 53, jímž byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 14. 4. 2008, č. j. 10 C 115/2007 – 29. Odvolací soud potvrdil jako správný závěr soudu prvního stupně, že v daném případě bylo přiměřeným zadostiučiněním konstatování porušení práva na přiměřenou délku řízení. (§ 31a odst. 2 zákona). Soud prvního stupně vycházel z toho, že v trestní řízení vedené proti žalobci pro pokus trestného činu ublížení na zdraví a pro trestný čin výtržnictví bylo nepřiměřeně dlouhé, avšak žalobce se opakovaně a bez omluvy nedostavoval k výslechům, čímž mařil postupy orgánů činných v trestním řízení, a byl na něj dokonce vydán příkaz k zadržení. V uvedeném trestním řízení navíc došlo jen k mírnému překročení přiměřené doby řízení a toto řízení nemělo pro žalobce velký význam, neboť žalobce byl osobou v minulosti již několikráte soudně trestanou a v době řízení byl posléze ve výkonu trestu. Vzhledem k výše uvedenému soudy dovodily, že doba řízení nemohla nikterak negativně zasáhnout psychickou sféru žalobce, a proto se přiměřeným jeví zadostiučinění toliko ve formě konstatace porušení práva.

Dále Nejvyšší soud dodává, že jiná forma náhrady může být přiznána zejména v trestním řízení, a to v podobě zmírnění ukládaného trestu. To je však možné jen za podmínky, že takové zmírnění je navázáno právě na porušení práva na přiměřenou délku řízení. V rozsudku trestního soudu musí být výslovně uvedeno, že uložený trest je mírnější právě proto, že soud přihlédl k okolnosti nepřiměřeně dlouhého řízení, nebo to z něj musí alespoň nezpochybnitelně vyplývat. Musí z něj být též patrno, o jakou část byl trest zmírněn právě v důsledku přihlédnutí k nepřiměřené délce řízení. Podle Evropského soudu musí být toto zmírnění měřitelné a výslovné (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 15. 7. 1982, ve věci Eckle proti Německu, stížnost č. 8130/78, odst. 66), z rozsudku musí být patrno, k jakému konkrétnímu snížení trestu v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení soud přistoupil (k tomu srovnej rozhodnutí senátu druhé sekce ESLP o přijatelnosti stížnosti č. 48470/99, ze dne 20. 9. 2001, ve věci Jensen proti Dánsku).

V rozsudku ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, Nejvyšší soud zaujal názor, dle nějž dospěje-li soud oproti orgánu uvedenému v § 6 zákona k závěru, že je namístě konstatování porušení práva, toto porušení vysloví ve výroku rozsudku ve věci samé.

Při úvaze o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění je třeba přihlížet k celkové době, po kterou řízení trvalo, nikoliv tedy jen k době, po kterou docházelo k průtahům ve smyslu nečinnosti.

Jak vyplývá z judikatury Evropského soudu, poskytuje se přiměřené zadostiučinění v zásadě za rok trvání nepřiměřeně dlouhého řízení, nikoliv tedy za rok trvání průtahů v řízení (viz výše uvedený rozsudek ESLP ve věci Apicella proti Itálii, odst. 111). Pro výši zadostiučinění má význam jen to, jaká byla celková doba řízení, a to v porovnání „s dobou, kterou by bylo možno vzhledem ke skutkové a právní náročnosti věci a přihlédnutím k počínání účastníků považovat za dobu přiměřenou“ (viz Vojtek, P., Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 178).

Potřebu zohlednění celkové doby řízení zvýrazňuje i úprava běhu promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v důsledku nesprávného úředního postupu podle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí nebo § 22 odst. 1 věty druhé a třetí zákona. Promlčecí doba (ani subjektivní ani objektivní) v takovém případě neskončí dříve než za 6 měsíců od skončení řízení, v němž k tomuto nesprávnému úřednímu postupu došlo (§ 32 odst. 3 věta druhá cit. zákona) – k tomu srovnej důvodovou zprávu k zákonu č. 160/2006 Sb. či Vojtek, P., dílo cit. výše, str. 185.

V tomto ohledu správně postupoval Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 6. 5. 2009, č. j. 58 Co 158/2009 – 61, když dovodil, že […] řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu, (bylo) zahájeno dne 7. 5. 1997 a skončeno pravomocně 6. 11. 2006. Rozhodná délka řízení tak podle názoru odvolacího soudu byla 114 měsíců […].“ V témže řízení uvedenou problematiku rozebral zcela správně soud prvního stupně (Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém rozsudku ze dne 31. 12. 2008, č. j. 12 C 226/2007 – 47), když uvedl: „Zdejší soud je tak toho názoru, že má-li odškodňovat na vnitrostátní úrovni nemajetkovou újmu vzniklou porušením práva primárně zakotveného již Úmluvou, je nanejvýš žádoucí, aby jeho rozhodování vycházelo z kritérií ustavených judikaturou Soudu (Evropského soudu pro lidská práva – pozn. Nejvyššího soudu). Soud ve své judikatuře upřednostňuje globální, celkový pohled na řízení. Proto existující průtah jen v určité fázi řízení Soud toleruje za předpokladu, že celková doba řízení nebude nepřiměřená, naopak i v řízení, v němž soud činil úkony v přiměřených lhůtách a jeho postup byl plynulý, lze dle Soudu konstatovat porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě tehdy, když se s přihlédnutím ke všem okolnostem celková doba řízení jeví nepřiměřeně dlouhou.“ Obdobně správně postupoval Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 30. 10. 2009, č. j. 14 Co 327/2009 – 122, v němž vycházel z celkové doby řízení v rozsahu 17 let a 10 měsíců (zde soudy vycházely z délky řízení zahájeného dne 10. 12. 1991 podáním žaloby neskončeného do dne 2. 9. 2009, tedy dne vydání rozsudku soudu prvního stupně v kompenzačním řízení, neboť v daném případě došlo ke ztrátě spisu a ten nebylo možno zrekonstruovat). Taktéž v rozsudku ze dne 2. 6. 2009, č. j. 14 Co 42/2009 – 86, Městský soud v Praze vycházel z celkové doby řízení 11 let. Zde se jednalo o řízení o rozvod manželství a úpravu poměrů k nezletilé dceři zahájené poškozeným dne 16. 8. 1996, přičemž v důsledku novely zákona o rodině účinné ode dne 1. 8. 1998 bylo řízení o úpravě poměrů k nezletilé dceři pro dobu po rozvodu vyloučeno k samostatnému řízení, a rozvodové řízení bylo přerušeno. V březnu roku 2005 dcera nabyla zletilosti a v řízení o rozvodu manželství bylo dále pokračováno. Manželství bylo rozvedeno dne 13. 9. 2006, přičemž rozsudek nabyl právní moci dne 13. 3. 2007.

Naopak jako nesprávnou je nutno hodnotit úvahu obsaženou například v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 11. 2009, č. j. 54 Co 336/2009. Soud uvedl, že „[…] nárok na přiměřené zadostiučinění je odůvodněn tím, že věc nebyla projednána a rozhodnuta v přiměřené lhůtě. Každé řízení přitom nějakou objektivně nutnou dobu musí trvat a samotná tato doba z logiky věci není nepřiměřená. Nesprávný úřední postup spočívá v tom, že tato doba byla překročena […], a právě za to náleží účastníku řízení odškodnění. Přiznané odškodnění by proto mělo odpovídat této době „navíc“, nikoliv celkové délce řízení jako takové, byť jinak jde nepochybně o kritérium relevantní pro závěr, že došlo k porušení práva.“ Obdobně nesprávná je úvaha, že „žalobci přísluší přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu pouze za období, kdy v řízení docházelo k průtahům […], nikoliv za celkovou dobu řízení, tedy i za období, kdy řízení probíhalo koncentrovaně bez průtahů“ (rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 54 Co 552/2008 – 52). Podobně též rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 3. 2009, č. j. 20 Co 560/2008 – 84; v této věci oba soudy dospěly k závěru, že celková doba řízení by měla být 4 roky, ale byla 20 let, takže pro výpočet vzaly soudy v potaz dobu 16 let (obdobně i rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14. 4. 2009, č. j. 17 Co 6/2009 – 54, také rozsudky téhož soudu ze dne 3. 6. 2009, č. j. 54 Co 117/2009 – 37, a ze dne 3. 6. 2009, č. j. 54 Co 95/2009 – 42).

Přiměřené zadostiučinění lze přiznat i tehdy, jestliže řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu

postupu ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona, nebylo doposud pravomocně skončeno.

Z hlediska vnitrostátní právní úpravy i z hlediska rozhodnutí Evropského soudu je možné shledat důvodnou i žalobu na kompenzaci porušení práva na přiměřenou délku řízení, které dosud nebylo skončeno (nejde-li o stav neskončeného vedlejšího řízení), je-li zjevné, že již jeho dosavadní délka je nepřiměřená, a k porušení práva tak došlo. Soud v kompenzačním řízení podle okolností případu k této okolnosti přihlédne při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění, a to i v zájmu preventivního působení rozhodnutí o újmě na dosud neskončené řízení.

Není-li řízení, ve kterém došlo k porušení práva účastníka na projednání věci v přiměřené lhůtě, skončeno ke dni rozhodování soudu o tomto nároku, musí soud, a to prvního i druhého stupně, vyjít ze stavu řízení ke dni svého rozhodování (154 odst. 1 o. s. ř.). Pro odvolací soud to v situaci, kdy v době rozhodování soudu I. stupně nebylo posuzované řízení skončeno, představuje nutnost doplnění dokazování ve směru zjištění stavu posuzovaného řízení, ustanovení § 212a odst. 3 o.s.ř. tím není dotčeno.

Zhodnocení dosavadní délky řízení i skutečnosti, že nebylo dosud skončeno, představuje pro případné opětovné uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřeně dlouze vedené řízení, v rozsahu předmětu hodnocení, překážku věci rozsouzené. Opětovné uplatnění kompenzačního nároku je tak jako důvodné myslitelné leda tehdy, kdyby průběh řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu, vykazoval nepřiměřenou délku i po vyhlášení rozsudku pravomocně přiznávajícího náhradu, a to buď za takovou další délku řízení, anebo za novou skutkovou okolnost, že lze celkovou délku řízení, právě v důsledku jeho další délky, hodnotit za nepřiměřenou.

Při určování výše přiměřeného zadostiučinění nelze vycházet z toho, že přiznaná peněžní náhrada musí být nižší než částka, která je ve smyslu § 444 odst. 3 obč. zák. stanovena jako jednorázové odškodnění pozůstalým za smrt osoby blízké.

Za nesprávnou lze považovat úvahu, dle níž celková výše přiměřeného zadostiučinění musí být vždy nižší než nejvyšší částka, která náleží pozůstalým za smrt osoby blízké podle § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále též „obč. zák.“). Evropský soud ve věci Apicella proti Itálii (odst. 78) zopakoval, že tam, kde stát zavedl kompenzační prostředek, musí Soud ponechat širší prostor pro uvážení, aby tak byla umožněna náprava souladná s právním řádem, tradicemi a životním úrovní daného státu. K tomu Soud dodal: „Bude zejména jednodušší pro domácí soudy odkazovat na částky přiznávané na vnitrostátní úrovni u jiných typů škod – například škody na zdraví, škody vztahující se ke smrti příbuzného či škody v případech pomluvy – a spolehnout se na své nejniternější přesvědčení, i když to bude mít za následek přiřčení částek nižších než těch, které jsou stanoveny Soudem v obdobných případech.“ Podle Nejvyššího soudu je nutno tuto úvahu Evropského soudu interpretovat tak, že ve vnitrostátním prostředí může být vytvořen a aplikován vlastní model, podle něhož se dospěje k vyjádření celkové částky přiměřeného zadostiučinění, a to například na základě zkušeností z řízení o náhradě jiných typů škod, zásadně ale nelze vycházet z nějaké absolutní částky či absolutně daného limitu a je nutno přihlédnout k okolnostem konkrétního, individuálního případu, jakož i k judikatuře Evropského soudu. Evropský soud ostatně v témže rozhodnutí (odst. 80) uvádí, že „Soud je nicméně povinen ověřovat, zda způsob, podle něhož je vnitrostátní právo interpretováno a aplikováno, vede k důsledkům, které odpovídají principům Úmluvy tak, jak jsou interpretovány v judikatuře Soudu.“ Tento závěr je zdůrazněn jinými slovy ještě v odst. 81 téhož rozhodnutí Evropského soudu. Z toho vyplývá, že způsob určování výše přiměřeného zadostiučinění za porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení může být obecně hledán v rámci vnitrostátního právního řádu, avšak výsledek takového postupu nesmí být zjevně nepřiměřený v porovnání se závěry obsaženými v judikatuře

ESLP. Proto není na místě limitovat výši přiměřeného zadostiučinění ani částkou, která náleží pozůstalým za smrt osoby blízké podle § 444 odst. 3 obč. zák., i když se může jednat o jedno z referenčních kritérií (viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 2301/2009).

V tomto ohledu není tedy přiléhavou úvaha obsažená např. v rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 21. 8. 2008, č. j. 15 C 3/2008 – 25, „že vnitrostátní soud může zejména snadněji odkázat na částky přisouzené na vnitrostátní úrovni za jiné druhy škody, např. za újmu na zdraví či újmu způsobenou smrtí osoby blízké, ta je upravena v českém právním řádu § 444 občanského zákoníku, kde se určuje náhrada v penězích za smrt blízké osoby částkou 240.000,- Kč. Tato částka dle soudu představuje maximum náhrady škody, která by měla být přiznávána v rámci odškodnění za nemajetkovou újmu, kdy smrt fyzické osoby je soudem chápána jako největší újma, která může člověku vzniknout."

Výše přiměřeného zadostiučinění za porušení práva na přiměřenou délku řízení v případě právnických osob nemusí být vždy nižší, než je tomu u osob fyzických.

Přiměřené zadostiučinění za nemateriální újmu se v zásadě poskytuje i právnickým osobám, např. politickým stranám (rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. 12. 1999, ve věci Freedom and Democracy Party /ÖZDEP/ proti Turecku, stížnost č. 23885/94) či jiným sdružením (rozsudek ESLP ze dne 19. 12. 1994, ve věci Vereinigung demokratisher Soldaten Österreichs and Gubi proti Rakousku, stížnost č. 15153/89), i obchodním společnostem. Z rozhodnutí Evropského soudu ve věci Comingersoll S. A. proti Portugalsku (odstavce 27 až 36) vyplývá, že v případech obchodních společností je při určování výše přiměřeného zadostiučinění třeba přihlížet i k jiným faktorům, jako je pověst společnosti, nejistota v plánování rozhodování, rozkol ve vedení společnosti a konečně též, i když v menším stupni, úzkost a potíže způsobené členům vedení společnosti.

Ve vztahu k právnickým osobám Nejvyšší soud nepovažuje za přiléhavou argumentaci, že výše přiměřeného zadostiučinění musí být v jejich případě vždy nižší než částka, která by v obdobném případě byla poskytnuta osobě fyzické. Je pravdou, že nemateriální újma u právnických osob se zpravidla neprojevuje týmiž důsledky jako u osob fyzických; jak zřejmě výstižně argumentovala portugalská vláda ve věci Comingersoll S. A. proti Portugalsku (odst. 28): „smyslem poskytování kompenzace nemateriální újmy za tvrzené porušení práva na řízení v rozumném čase je reparace úzkosti, duševního stresu v očekávání výsledku případu a nejistoty[…], kteréžto pocity jsou příznačné pro osoby fyzické a nemohou za žádných okolností oprávnit právnickou osobu ke kompenzaci." Nelze však pominout argument ESLP uvedený v předchozím odstavci vycházející z toho, že právnická osoba se může kompenzace (zadostiučinění) domáhat, a to při zohlednění vyložených kritérií, které se odvíjí od jiných charakteristik než u osoby fyzické. Nejvyšší soud se však nedomnívá (viz rozsudek ze dne 9. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3326/2009), že by Evropský soud zamýšlel automaticky rozlišovat mezi osobami fyzickými a právnickými při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění. Lze tak usuzovat i z jednotlivých rozhodnutí Evropského soudu; viz například výše uvedený rozsudek ve věci Comingersoll S. A. proti Portugalsku, dále ve vztahu k České republice rozsudky senátu druhé sekce ze dne 14. 2. 2006, ve věci Skoma, spol. s r. o. proti České republice, stížnost č. 21377/02, ze dne 17. 5. 2005, ve věci EKO-Energie, spol. s r. o. proti České republice, stížnost č. 65191/01, ze dne 26. 10. 2004, ve věci Fackelmann ČR, spol. s r. o. proti České republice, stížnost č. 65192/01, či ze dne 7. 6. 2005, ve věci L. C. I. proti České republice, stížnost č. 64750/01.

V rozsudku ze dne 29. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3908/2009, proto Nejvyšší soud dovodil, že nemateriální újma vzniká nepřiměřenou délkou soudního řízení i právnickým osobám, jejichž vůle je vytvářena prostřednictvím osob fyzických. Se zřetelem k úzkým zájmovým vazbám všech takových osob nelze ani ve vztahu k právnickým osobám samým pomíjet a nezohledňovat, byť i v omezené míře, následky nepřiměřeně dlouze vedeného řízení pro povolané fyzické osoby. Jejich počet by však

ve smyslu sdílení újmy neměl být významný.

V případě řízení, v němž vystupovalo více účastníků žádajících náhradu nemajetkové újmy za jeho nepřiměřenou délku, je možno částku odškodnění náležející každému z nich přiměřeně snížit oproti částce, jež by byla poškozenému přiznána v případě, že by se řízení na jedné straně účastnil sám.

Z hlediska výpočtu výše přiměřeného zadostiučinění je nutno upozornit i na případy, v nichž vystupuje více poškozených. Z judikatury Evropského soudu přímo nevyplývá, jaký postup by měl být v těchto případech zvolen.

Velký senát ESLP se v rozsudcích ze dne 15. února 2008 ve věci Arvanitaki-Roboti a ostatní proti Řecku (stížnost č. 27278/03) a ve věci Kakamoukas a ostatní proti Řecku (stížnost č. 38311/02) pokoušel vyřešit otázku, zda a případně jakým způsobem je při rozhodování o výši částky za morální újmu způsobenou porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě třeba zohlednit, že účastníky sporného řízení byl větší počet osob, které se nyní u ESLP domáhají spravedlivého zadostiučinění na základě článku 41 Úmluvy. Rozsudky v těchto věcech nedávají zcela přesný návod, jak v takových případech vypočítat výši odškodnění, ESLP nicméně uvedl, že zvýšený počet stěžovatelů – účastníků řízení bude velice pravděpodobně okolností, která bude zmírňovat utrpěnou újmu, a tím pádem i snižovat výši zadostiučinění přiznaného každému jednotlivci. Na druhou stranu ovšem také uvedl, že konání společného řízení o nárocích více osob v nich může vzbuzovat očekávání, že jejich věc bude projednána urychleně; je rovněž třeba vzít v potaz význam předmětu sporu pro osobní situaci každého jednotlivce. Po zhodnocení konkrétních okolností projednávaných případů přiznal velký senát každému ze stěžovatelů jako odškodnění za utrpěnou morální újmu polovinu částek, které jim předtím z tohoto titulu přiznal senát (senátní rozsudky byly vydány ve dnech 18. května 2006 a 22. června 2006 a stěžovatelé na jejich základě měli obdržet každý 7 000 €, resp. 8 000 € nebo 5 000 €; v prvém případě se přitom jednalo o skupinu 91 stěžovatelů, ve druhém stížnost podalo 58 stěžovatelů). Viz též rozhodnutí Vallerotonda a ostatní proti Itálii, 18. května 2010, č. 52039/09 a 66483/09 (výši náhrady přiznanou na vnitrostátní úrovni za nepřiměřenou délku řízení, v němž vystupovalo velké množství účastníků, shledal ESLP dostatečnou; srov. naopak rozsudek Volta a ostatní proti Itálii, 16. března 2010, č. 43674/02).

V rozhodnutích proti České republice, kde vystupovalo více stěžovatelů a kde ESLP považoval jejich stížnost za odůvodněnou, bylo přiměřené zadostiučinění stanoveno někdy jako jediná částka přiznaná pro všechny stěžovatele dohromady (viz např. rozsudek senátu druhé sekce ESLP ze dne 12. 7. 2005 ve věci Herbst a ostatní proti České republice, stížnost č. 32853/03, či rozsudek senátu téže sekce ze dne 13. 12. 2005 ve věci Vrábel a Ďurica proti České republice, stížnost č. 65291/01), někdy jako více částek pro každého stěžovatele zvlášť, ve stejné výši (např. rozsudek senátu druhé sekce ESLP ze dne 11. 1. 2006, ve věci Slezák a ostatní proti České republice, stížnost č. 27911/02, či rozsudek senátu téže sekce ze dne 21. 3. 2006, ve věci Zámečníková a Zámečník proti České republice, stížnost č. 16226/04). V poměrech České republiky je z hlediska požadavků kladených na vykonatelnost rozhodnutí nutno volit takový výrok, kde se každému z účastníků přiznává konkrétní částka, tedy variantu uvedenou na druhém místě.

Z uvedených rozhodnutí Evropského soudu, stejně jako např. z jeho rozsudku ze dne 11. 4. 2006, ve věci Karel Kořínek a ostatní proti České republice, stížnost č. 77530/01, lze však dovodit, že v případě většího počtu poškozených je jim přiznávána nižší částka odškodnění na osobu, než by bylo přiznáno v případě jediného poškozeného. Takový přístup považuje Nejvyšší soud za správný, neboť v případě více poškozených nepřiměřenou délkou řízení je jejich újma do určité míry – jako procesní stranou – sdílena. Z toho důvodu lze s přihlédnutím k počtu poškozených odškodnění, které by bylo přiznáno každému z nich, přiměřeně snížit, a to u vysokého počtu poškozených i podstatně. Zvláště významné v této souvislosti může být, zda šlo v řízení o společenství samostatné (§ 91 odst. 1 o. s. ř.) či nerozlučné (§ 91 odst. 2 o. s. ř.), popř. zda společníci vedli spor ve shodě jako manželé či v jiném

zájmovém souladu.

VI.
Stanovení výše zadostiučinění

Odůvodnění výše přiznaného zadostiučinění musí obsahovat hodnocení, v němž se vychází ze základní částky stanovené násobkem celkové doby řízení v letech či měsících a částky přiznávané za jednotku času řízení s následným připočtením či odečtením vlivu skutečností vyplývajících z kritérií obsažených v § 31a odst. 3 písm. b) až e) zákona.

Evropský soud v rozhodnutí velkého senátu ve věci Apicella proti Itálii, odstavcích 78 a 95, upozornil na to, že bližší analýza mnoha rozhodnutí vydaných po rozhodnutí ve věci Bottazzi, umožňuje dovodit jasný model, podle něhož Soud postupuje při výpočtu přiměřeného zadostiučinění, přičemž částky v těchto případech přisouzené se liší jen podle specifických skutečností každého případu.

Z jednotlivých rozhodnutí Soudu lze tedy vyabstrahovat některé obecné principy a zobecnění, jak v konkrétním případě postupovat.

Z rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu ve věci Apicella je možné též dovodit, že Soud považuje za přiměřené, pokud je vnitrostátním orgánem přiznáno poškozenému asi 45% částky, kterou by přiznal sám. Nejvyšší soud vychází z toho, že v tomto případě vnitrostátní orgán Italské republiky poskytl stěžovatelce na základě tzv. Pintova zákona za nepřiměřeně dlouhé řízení částku ve výši 2.500,- EUR. Evropský soud podle svých slov by dal 10.000,- EUR, ale přiznal stěžovatelce jen 2.000,- EUR. Vnitrostátní orgán by tak měl podle Evropského soudu poskytnout 4.500 EUR, což je přesně 45% částky, kterou by přiznal sám.

Ministerstvo spravedlnosti při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění vychází z částky 15.000,- Kč za rok řízení. J. Kmec uvádí, že „částky přiznávané stěžovatelům v rozsudcích proti České republice z titulu morální újmy způsobené porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě se pohybují řádově v tisících Euro. Nejnižší částkou přiznanou jednomu stěžovateli bylo 1.000 Euro (rozsudek Pfleger ze dne 27. 7. 2004 a rozsudek Římskokatolická farnost Obříství ze dne 24. května 2005), dosud zdaleka nejvyšší potom 13.000 Euro (rozsudek Heská ze dne 23. 5. 2006). Průměr se pohybuje okolo 5.000 Euro.“ Kmec, J. K výši zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, Právní zpravodaj, Srpen 2006, str. 12 a násl. V rozhodnutí ESLP ve věci Vokurka proti České republice je ve vyjádření české vlády uvedeno, že zatímco částky přiznávané ESLP ve věcech proti České republice se v průměru pohybují okolo 5.000 EUR, tak průměrná částka přiznávaná Ministerstvem spravedlnosti za rok 2006 se pohybuje v přepočtu okolo 3.337 EUR, což představuje 66,7% částky průměrně přiznávané Evropským soudem.

Z pohledu těchto údajů pak Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pro poměry České republiky je přiměřené, jestliže se základní částka, z níž se při určování výše přiměřeného zadostiučinění vychází, pohybuje v rozmezí mezi 15.000,- Kč až 20.000,- Kč (cca 600 až 800 EUR) za jeden rok řízení, tj. 1.250,- Kč až 1.667,- Kč (cca 50 až 67 EUR) za jeden měsíc řízení. Nejvyšší soud přitom ale považuje za nezbytné zohlednit také to, že jakékoliv řízení vždy nějakou dobu trvá. Bylo by proto nesprávné, jestliže by i počáteční doba řízení (kterou by bylo možno považovat ještě za přiměřenou) byla odškodňována ve stejné výši jako doba jí přesahující. Pro účely vypořádání se s touto problematikou tak Nejvyšší soud pokládá za rozumné, jestliže první dva roky řízení (resp. prvních 24 měsíců) budou ohodnoceny částkou o polovinu nižší, než jsou částky uvedené výše; tedy 15.000,- Kč až 20.000,- Kč za první dva roky řízení dohromady (za jeden rok pak 7.500,- Kč až 10.000,- Kč).

Při stanovení základní částky tak bude hrát roli zejména celková doba řízení. Navíc, bylo-li řízení celkově extrémně dlouhé (byla-li jeho délka násobně delší, než by bylo možno vzhledem k okolnostem

případu očekávat) bude se přiznaná částka za příslušný časový úsek blížit horní hranici výše uvedených intervalů. Stejně tak lze zvýšit základní částku za příslušný časový úsek v případě, kdy je samotné kompenzační řízení nepřiměřeně dlouhé a žalobce zvýšení odškodnění z tohoto důvodu navrhne.

Částku, k níž se dospěje součinem základní částky za jeden rok řízení (modifikované za prvé dva roky řízení) a celkové doby řízení počítané v letech či měsících, lze následně upravovat v důsledku působení jednotlivých faktorů uvedených pod písmeny b) až e) § 31a odst. 3 zákona podle kritérií, která jsou však neuzavřeným výčtem okolností, k nimž lze v konkrétní věci při stanovení konečné výše odškodnění přihlédnou a základní částku je možno přiměřeně zvýšit či snížit. Dle názoru Nejvyššího soudu by přitom mělo být v obecné rovině dostačující zvýšení či snížení nepřesahující 50%, aby byl zachován vztah přiměřenosti mezi utrpěnou újmou a za ni poskytovaným odškodněním. S přihlédnutím k okolnostem konkrétní věci však lze ve výjimečných případech uvažovat o zvýšení či snížení i ve větším rozsahu (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3026/2009).

Ostatně, přesto že bylo konstatováno, že z rozhodnutí ESLP není zcela zřejmé, jaká má být výše zadostiučinění či jaká je metodika jeho stanovení, z citovaného rozhodnutí Apicella proti Itálii lze dovodit potvrzení správnosti zde uvedeného postupu. Velký senát Evropského soudu v tomto rozhodnutí (odstavci 66) totiž uvedl, že „považuje za důležité zdůraznit,[…] že senát (myšleno senát první sekce ESLP – pozn. Nejvyššího soudu) v žádném případě nevybočil z konstantní praxe, co se týče hodnocení průtahů či spravedlivého zadostiučinění“. Z toho Nejvyšší soud dovozuje, že velký senát potvrdil mimo jiné i postup senátu první sekce obsažený v rozhodnutí v téže věci ze dne 10. 11. 2004, v němž v odstavcích 27 až 30 jmenovaný senát při výpočtu spravedlivého zadostiučinění využil podobného výpočtu.

K uvedenému je třeba dodat, že nastíněné možnosti procentuálního zvýšení či snížení základního odškodnění nebrání soudu, aby s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, které se vymykají standardním situacím, přistoupil ke zvýšení či snížení základního odškodnění nad či pod jejich rámec. Nelze zde vyloučit ani zhodnocení např. toho, zda byla poškozenému práva přiznána či povinnosti uloženy, zda šlo v řízení o deklaratorní či konstitutivní rozhodnutí a jaký byl osud uplatnění zjevně bezdůvodného mimořádného opravného prostředku (včetně podání ústavní stížnosti).

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 9. 12. 2010, sp. zn. III. ÚS 1320/10, vyjádřil, že pokud Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 21. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3026/2009, stanovil základní pravidla pro výpočet výše přiměřeného zadostiučinění, a to mj. určením tzv. základní částky, resp. základního rozpětí, jedná se o důležité východisko, které však obecné soudy nižších stupňů nezbavuje povinnosti individuálního posouzení každého případu a v závislosti na něm stanovení adekvátního zadostiučinění, a to (eventuálně) i mimo rozpětí, jež stanovil Nejvyšší soud.

Rovněž je třeba upozornit na výše uvedenou možnost přiměřeného snížení odškodnění pro jednotlivé poškozené v případě, kdy jich stejnou újmu sdílel větší počet (viz shora).

VII.
Úroky z prodlení

Poškozený má právo na úrok z prodlení ode dne následujícího po uplynutí lhůty šesti měsíců poté, kdy nárok na náhradu přiměřeného zadostiučinění uplatnil postupem podle § 14 zákona.

Nejvyšší soud i na tomto místě považuje za potřebné zopakovat, že úroky z prodlení náleží poškozenému až od uplynutí doby, kterou má ústřední orgán uvedený v § 6 zákona k vyplacení

náhrady, tedy 6 měsíců od uplatnění nároku u tohoto orgánu (§ 15 téhož zákona). Nejvyšší soud již ve svém rozsudku ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 2060/2001, dovodil, že ze znění § 517 odst. 1 věty první obč. zák. a § 15 odst. 1 zákona vyplývá, že stát je povinen nahradit škodu nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy poškozený nárok řádně uplatnil postupem podle § 14 zákona Teprve marným uplynutím této lhůty, nikoliv uplynutím lhůty stanovené poškozeným při uplatnění nároku, ocitá se stát jako dlužník z odpovědnostního závazkového právního vztahu (§ 489 obč. zák.) v prodlení a teprve ode dne následujícího po uplynutí lhůty jej stíhá povinnost zaplatit poškozenému též úrok z prodlení. Tento právní závěr byl potvrzen i v nálezu Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. II. ÚS 1612/09.